

ГЛАСЪТ НА РЕКТОРИТЕ

КАКВИ СА ПОЛЗИТЕ ОТ РЕЙТИНГА ЗА УНИВЕРСИТЕТИТЕ
И КАК ТОЙ МОЖЕ ДА БЪДЕ ПОДОБРЕН

Мартин Димитров | martin.dimitrov@capital.bg

„Капитал“ се обърна към ръководителите на няколко български университета, за да разбере какво смятат те за рейтинговата система, как ползват резултатите от нея, за да подобрят работата на институциите си, но и да ги попита какви са несвършенствата в нея. Освен това се поинтересувахме доколко затягането на критерия качество при определянето на финансовата помощ на държавата влияе на техните университети,

както и до каква степен подкрепят една от популярните идеи за реформа на висшето образование – тази за завръщане към специализирането на всяко отделно учебно заведение само в няколко специалности. На последно място, но не и по важност, четиримата ректори разказват какви са връзките между техните институции и бизнес средите, тъй като те до голяма степен определят успеваемостта на завършилите студенти.

Рейтинговата система вече навлиза в седмата си година. Как ви помага и как я използвате, за да подобрите управлението на вашата институция? Какви проблеми виждате в нея?

Проф. Стату Статев,

ректор на УНСС:

- Рейтинговата система е полезна, въпросът е за какво се използва. Ако е само за информационни цели – да, но ако е определяща за финансирането на висшите училища, се налага бъде прецизирана. Причините за това са няколко.

Първо, има специализирана държавна институция – Националната агенция за оценяване и акредитация, НАОА, която акредитира и оценява текущо всички висши училища. Второ, смущаващо е частни институции да правят рейтинг, по който се разпределят държавни пари. Трето, ако в зависимост от рейтинговата система се разпределя значима част от държавната субсидия, трябва да се иницира дискусия в академичната общност каква трябва да бъде тази система, да се постигне консенсус в Съвета на ректорите и те да я припознаят като обективен и работещ механизъм.

Ще дам пример с нашия университет – в почти всички издания на рейтинговата система УНСС с най-утвърденото си и многобройно професионално направление „Икономика“ е неизменно на трето място след Софийския и Американския университет. В същото време оценките от програмната акредитация на това направление, както и институционал-

ната на УНСС, дадени от НАОА, са значително по-високи от тези на посочените два университета.

Проблемът е, че рейтинговата система не отчита мащаба и структурата на висшите училища. УНСС има близо 17 хиляди студенти в „Икономика“ в близо 40 бакалавърски и около 80 магистърски специалности, с които покрива изляло нуждите от кадри за националната икономика. Докато горепосочените имат по няколко студенти в много по-малко икономически специалности. Тоест рейтинговата система сравнява несравними неща. Годици наред поставяме тези въпроси, но нещата не се променят. И това не е изолиран пример. Затова е наложително несвършенствата да бъдат отстранени.

Проф. Пламен Бочков,

ректор на Нов български университет:

- Рейтинговата система, която администрирам, отчасти компенсира натрупаната в годините уравниловка на висшите училища в България, но все още мери предимно количествени параметри и трудно достига до качеството, а тъкмо то би диференцирало по-добрите от по-малко добрите университети, предлагащи една и съща специалност. Казвам, че задачата е трудна, защото е ясно какво следва, ако се приложи – разделяне с програми и дори с цели професионални направления.

Разбира се, много по-лесно е да се идентифицира състоянието и да се опише, значително по-сложно е да се намерят верните решения това състояние да се промени към по-добро.

В НБУ използваме Рейтинговата система като още един инструмент за измерване на качеството, тъй като ние имаме разработена собствена система от мерки. За нас качеството е на първо място и се стремим към постоянен мониторинг и работа по повишаването му.

Проф. Любомир Димитров,

зам.-ректор по учебна дейност и акредитация на Техническия университет – София:

- Преди 7 години България се присъедини към добрите световни практики за класиране на университетите по професионални направления. Естествено университетите се стремят да бъдат по-напред в тези класации, за да отговорят на нуждите на обществото и индустрията за качествено образование и за да привлекат по-добри кандидати-студенти.

В ТУ – София, бе разработена и реализирана на практика вътрешна система за оценка на качеството по направления и конкретно за оценка на качеството на работа на всеки преподавател. Тази вътрешна система съответства до голяма степен на показателите от рейтинговата система (там, където това е възможно), като беше обърнато специално внимание на обективните критерии за оценка като публикации и цитирания в световните бази данни като SCOPUS, Web of Science, списанията с impact factor и други. Предвидена е и финансова помощ за публикуване в списания или форуми, които са отразени в тези бази данни. Предстои резултатите от тази вътрешна система да се отразят и >26

върху заплащането на преподавателите и изследователите. Мисля, че това е единственият начин да преборим „уравноволуката“ и да преминем към заплащане според качеството на труда. Това ще помогне за по-доброто управление на университета и ще стимулира колегите към по-качествена научна и преподавателска дейност.

Една от критиките към рейтинговата система в България беше, че има прекалено много критерии и се размива разликата между висшите училища, като всяко взема високи оценки по някои от критериите и така се уеднаквяват. От миналата година броят на критериите е намален от 52 на 44, като основно са премахнати критериите, основаващи се на данни от социологически анкети, които могат да бъдат недостоверно обективни. В новото издание на рейтинговата система беше отстранен и един друг проблем – бяха премахнати индикаторите, които се отнасяха до цялото висше училище, и са оставени само тези, засягащи конкретни професионални направления, и така на практика се сравнява качеството на висшето образование по професионални направления.

Според мен има още върху какво да се помисли при по-нататъшното усъвършенстване на рейтинговата система. Доста е дискуссионен въпросът как са определени теглата на отделните индикатори и групи, а за някои се създава впечатление за субективност при определянето на теглото. От системата се вижда, че теглото на оценката от акредитациите от НАОА е доста сходна за всички професионални направления. Границите на самата оценка от НАОА (програмна или институционална) са малки, но мисля, че това е проблем на НАОА. Рейтинговата система в България показва, че в по-голямата си част научната активност на преподавателите е ниска в рамките на световните бази данни и техните научни публикации са локално ориентирани. Би следвало и това да се отчете, защото не всички преподаватели (и особено по-младите) имат възможност да публикуват в реномирани издания и не трябва да се загърбват българските конференции и българските периодици-

ни научни издания, които имат своите традиции и тежест, но по една или друга причина (често обективни) не са индексирани в Scopus, да речем.

Проф. Георги Колев,

ректор на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“:

- Неведнъж и аз, и представители на ректорския екип сме отбелязвали, че рейтинговата система е полезен проект, който подпомага дейностите на университетите при вземането на управленски решения, свързани с динамиката на образователната им политика, с проучването на конкурентната среда и водещите тенденции на пазара на образователни услуги.

Но наред с това винаги сме подчертавали, че в този си вид тя съдържа редица „кухи“ индикатори, както и индикатори, които имат твърде косвено отношение към дейността на висшите училища. Те ги правят зложници на икономическия статус на регионите, в които те функционират, което, разбира се, е несправедливо.

Бих посочил като пример индикатор като: Специалности за обучение на бакалаври, Специалности за обучение на магистри, Докторски програми в професионалното направление (с общо 10% от крайната оценка); странични за мен индикатор Дипломирани студенти; Осигурителен доход на завършилите (10%), принос към осигурителната система (3%) и др. В същото време в последните две издания на системата е изцяло игнорирана научноизследователската дейност на студен-

тите, като цяло не се отчита тяхното мнение като преки потребители. Макар да разбираме колко трудно е да бъде отразена обективно реализацията на завършилите студенти поради динамиката на тези показатели, намираме методиката, избрана от екипа на проекта, за непълна, което прави непропорционален дела от 40% на групата индикатори „Реализация на пазара на труда и регионална значимост“.

Нееднократно сме отбелязвали и непълнотите при оценката на научноизследователската дейност, които оцветяват редица професионални направления в областта на хуманитаристиката например.

Отразява ли се промяната в начина на финансиране на университетите според критерия качество на университета и ако да - как?

Проф. Стату Статев,

ректор на УНСС:

Според Стратегията за висше образование през 2018 г. 40% от държавното финансиране трябва да е за качество, през 2019 г. – 50%, а през 2020 г. – 60%. Само по себе си това е добре, защото броят на студентите непрекъснато намалява. Специално на УНСС това се отразява благоприятно, защото следваме качествените стандарти и всяка година имаме нарастване на държавната субсидия. Политиката на МОН в това отношение е правилна и трябва още по-смело да се прилага, но при ясни критерии и правила, в т.ч. и чрез прецизиране на рейтинговата система.

Проф. Пламен Бочков,

ректор на НБУ:

За нас няма разлика, тъй като ние не ползваме средства от държавния бюджет. Финансовата рамка на НБУ се формира от собствени приходи, като това са основно такси и работа по международни научни проекти. Все пак ми се струва, че промяната във финансирането ще доведе до положителна промяна при университетите, които ползват държавни средства, тъй като и при тях ще започне един >28

К | ПРИЛОЖЕНИЕ НА ПРИДОБИТОТО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ ПО ПРИЗВАНИЕ

%*	
Професионално направление	
Военногело	98.85
Медицина	95.56
Фармация	95.02
Стоматология	92.45
Теория и управление на образованието	86.27
Обществено здраве	77.54
Педагогика	74.34
Здравни грижи	73.73
Ветеринарна медицина	70.09
Право	67.58
...	
Средна стойност	48.65
...	
Материали и материалознание	32.48
Животновъдство	32.16
Изобразително изкуство	27.65
Хранителни технологии	27.27
Туризъм	19.57

*Процент на работещите на позиция, изискваща висше образование, или заемачи длъжност по призвание сред осигурените лица, завършили професионалното направление в български висши училища през предходните 5 години по данни от НОИ и АдминУни. Лицата на граждански договор, самоосигуряващите се лица и земеделските производители не са взети предвид при изчислението.

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България, 2017

процес на внимателно разпределение на средствата на базата на качество и на приоритетни направления. Това обаче ще изисква време, тъй като системата е голяма.

Проф. Любомир Димитров, зам.-ректор на ТУ - София:

Безспорно се отразява. Това беше една добра идея на МОН, като все повече се виждат резултатите от нея. Тя до голяма степен принуждава висшите училища да преосмислят политиката си на обучение чрез вътрешно преразпределение на финансирането по професионални направления. Например в ТУ - София, има разлики в средната заплата на преподавателите по професионални направления, като естествено тя е най-висока в най-предпочитаните от студентите професионални направления и в тези, които предлагат най-добро качество и реализация на випускниците си.

Идеята за финансирането на университетите според качеството е много добра, но финансирането според качеството трябва да се увеличи в пъти. Не всички университети у нас могат да се мерят със световните. Трябва да се оценят няколко университета с изразен научен потенциал и за тях да се осигури допълнително финансиране за качествено обучение и за научни изследвания. Защото научните

изследвания не са отделени от процеса на обучение – отлично обучение се получава, когато студентите се включват в научните проекти и дирения на своите преподаватели – така те не само трупат опит, но и поемат отговорност, конкурент се. Не казвам да се закрият университети без изявена научна продукция. Нека те да се развият като висши обучаващи институции с подходящо финансиране от държавата, но да е ясно кога става дума за университет с научноизследователски успехи и кога за институция, която се занимава предимно с обучение.

Напоследък започна доста да се говори за финансиране на качеството в научните изследвания, както това е направено в сферата на обучението, т.е. университетите с по-добри научни изследвания да получават допълнително заплащане, за да развият своя проучвателски потенциал. Такива университети в България не са много. Може би те са под 10 от всички 54 университета. За тях трябва да има допълнително сериозно финансиране, за да могат те да са конкурентни в областта на научните изследвания на световно ниво.

Проф. Георги Колев, ректор на Шуменския университет:

Идеята за стимулиране на качествено образование е добра сама по себе си. Но

методиката за определяне на понятието „качествено образование“, заложена в сега действащата рейтингова система, е, меко казано, проблематична. Освен това разликите между отделните висши училища в редица професионални направления се свеждат до 1 точка, което е в рамките на статистическата грешка, докато последициите във финансово изражение са сериозни. Като цяло не познавам европейска практика, при която финансовата политика на държавата в областта на висшето образование да се гради на наличните рейтингови системи или на показателите, които не зависят от самите висши училища. Ако не се намерят механизми за подкрепа на отговорната образователна политика на самите висши училища, на техните собствени усилия за подобряване на образователната и изследователската среда, за изпълнение на тяхната социална мисия, рейтинговата система по-скоро ще доведе до задълбочаване на съществуващите дисбаланси в сферата на висшето образование, отколкото да спомогне за тяхното преодоляване.

Освен това намирам за необходимо изработването на оптимални референтни съотношения обучаващи студенти към преподавателски състав. В момента акцентът е изцяло върху икономическата целесъобразност.

Трябва ли да специализират университетите само в няколко специалности, както предлагат някои ректори и среди в МОН? Как ще се отрази подобна реформа на вашия университет?

Проф. Стату Статев, ректор на УНСС:

В България имахме сравнително равномерно разпределение на висшите училища в териториален и професионален аспект. С промените дойде и еуфорията всеки областен град (и не само) да има университет, и то с колкото се може повече специалности. УНСС има доказан профил на бизнес университет. Не сме разкрили нито медицински, нито технически факултет. Нека всяко висше

К | БРОЙ СТУДЕНТИ СПОРЕД ПРОФЕСИОНАЛНОТО НАПРАВЛЕНИЕ*

Професионално направление	
Икономика	47 131
Администрация и управление	20 133
Педагогика	12 711
Право	10 392
Медицина	9 970
Комуникационна и компютърна техника	8 565
Информатика и компютърни науки	7 854
Електроника, електротехника и автоматика	7 394
Архитектура, строителство и геодезия	7 089
Общо инженерство	6 873
Педагогика на обучението по..	6 840
Филология	6 721
Здравни грижи	6 505
Национална сигурност	6 337
Туризъм	5 868
Транспорт, корабоплаване и авиация	5 692
Машинно инженерство	4 672
Обществени комуникации и информационни науки	4 606
Психология	3 928
Спорт	3 696

*Общ брой студенти за професионалното направление. Сбор от всички действащи студенти във всички ВУ, включително презаписаните студенти, студентите, възстановили студентските си права, студентите по студентска мобилност, както и дипломантите в срок и дипломантите, отчислени с право на защита. Данните са от Админ Уни.

Източник: Рейтингова система на висшите училища в България, 2017

училище да се развива в професионални направления, в които има традиции, опит, преподавателски и научен потенциал, а не за които ще получава по-голямо финансиране. В това отношение има много какво да се направи. Например да се премахне абсурдът един преподавател да се брои при акредитацията на два университета.

Проф. Пламен Бочков,
ректор на НБУ:

Най-трудната задача вероятно ще е висшите училища да определят своя специфичен академичен профил и да се развиват според него. Говоря за университетите по дефиницията в Закона за висше образование, иначе и в момента има силно профилирани висши училища – медицинските университети, военната академия, училищата по изкуства и пр. Ще подкрепя колегите, които твърдят, че проблемът на нашите университети не е точно в техния брой, а в излишното дублиране на специалностите, които предлагат. По този начин се изгуби характерният престиж на отделното висше училище – знаеше се къде да учиш, за да станеш отличен историк, къде – отличен илюстратор, къде – филолог, и къде – математик.

Един от проблемите у нас е голямото пресищане на българските университети с професионални направления и програми, а оттам и с преподаватели. Това пресищане в периода 2006-2010 г. за радост на университетските ръководства доведе до по-голям брой студенти и съответно до повече средства в университетските бюджети. Но като всяко пресищане и това доведе до разболяване – в момента студенти няма, разкритите професионални направления и програми с преподавателите в тях тежат като воден чен камък на врата на ректорите, а те нямат инструмент да реагират (хирургически). Изобщо не отварям дума за качеството в новоразкритите направления, знае се, че това най-често са търсени заради печеливши професии (право) или на мода (психология) специалности, които се градят с преподаватели от други университети.

Проф. Любомир Димитров,
зам.-ректор на ТУ - София:

Съществуващата доскоро система на финансиране на висшето образование според приетия брой студенти доведе до разкриването на множество специалности, несвойствени на профила на дадения университет и на съответния регион. Това рефлектира в по-ниско качество на преподаването. Новият начин на финансиране би трябвало да коригира тази практика.

Университетите трябва да концентрират своите усилия само в тези професионални направления, в които те имат висока комплексна оценка и показват висока реализация на завършилите студенти.

Ние в Техническия университет – София, разсъждаваме точно така. Смятаме, че специализацията гарантира по-добро качество и по-малко разпиляване на държавни средства. Вече даваме пример за това, като от тази годна спираме приема по специалността „Публична администрация“ в образователно-квалификационна степен „бакалавър“ независимо от факта, че ТУ - София, е на трето място в професионалното направление „Администрация и управление“. Това е един добър пример за разумен, национално отговорен подход, който обаче се съмнявам, че ще бъде повторен от ръководствата и на

други университети. Явно и тук ще се чака намесата на държавата.

Проф. Георги Колев,
ректор на Шуменския университет:

Макар че самото понятие „университет“ изключва специализацията на висшето училище и налага определени изисквания към неговия образователен профил, може би е добре висшите училища в България да водят една по-отговорна и по-балансирана образователна политика. Шуменският университет през годините не се поддаде на еуфорията от предоставената академична свобода и на изкушението на границата на закона или отвъд нея да разкрие професионални направления и специалности, които са модни и привлекателни за кандидат-студентите, но за обучението по които той не е подготвен нито експертно, нито като материална база. Разкриването на всяко ново направление, специалност, магистърска или докторска програма е плод на сериозен анализ. Така например създаването на Техническия факултет преди повече от 25 години беше отговорно решение, свързано със запазването на многогодишните традиции на Шумен и на натрупания експертен капацитет в подготовката на инженерни специалисти след промяната на статута на Висшето военно училище в града.

Бих искал специално да обърна **>30**

внимание на няколко професионални направления, които попадат под ударите на сегашната политика на МОН в областта на висшето образование и които със сигурност ще пострадат, а с тях и университетът, ако тази политика не се промени. Става дума за професионалните направления „Туризъм“, „Икономика“, „Социални дейности“ и „Национална сигурност“. Те наистина са плод на разширяването на образователния профил на университета, но появата им не е случайна и отговаря на спецификите на региона, в който функционира университетът.

Смятате ли, че връзката между местния бизнес и вашия университет се случва с нужното темпо? Можете ли да дадете добри примери за това?

Проф. Стати Статев,

ректор на УНСС:

Връзките на УНСС с бизнеса са традиционни, работещи и институционализирани с договори за сътрудничество. Имаме много добро партньорство с четирите национално признати работодателски организации, а това означава целия бизнес в страната. Отделно имаме двустранни договори с почти всички големи бизнес и финансови институции в страната. Това е основата на разгърнатата система от стажантски програми за бакалаври и магистри и осигуряване на работа на нашите възпитаници.

Проф. Пламен Бочков,

ректор на НБУ:

До голяма степен да! Ние работим съвместно с бизнеса на много и различни нива. На първо място, ние сме поканили представители на бизнеса, които да участват в сформиранието на нашите учебни програми. Това дава добри резултати и ние често правим промени и актуализации на програмите си. В кариерния форум, който организираме всеки април, взимат участие само утвърдени работодатели с реални позиции за стаж и работа. Обичайно след края на форума всички позиции са заети. Отделните департаменти също поддържат чудесна

За разлика от много западни университети, в които студентите практикуват на манекени и нямат пряк достъп до пациенти, докато не завършат, в България е традицията със съгласието на пациентите студентите да могат да изучават в реални условия клиничните специалности.

връзка с работодатели в съответните секции, като успешен пример мога да посоча Рекламната академия, която се провежда в НБУ всяка година след края на есенния семестър.

Проф. Любомир Димитров,

зам.-ректор на ТУ - София:

Смятам, че връзката между ТУ - София, и бизнеса е на много добро ниво. Тя не се „случва“ случайно, тя е търсена и за нея много се работи и мисли. И не само с местния бизнес, но и с промишлеността в цялата страна. Наши кадри се търсят и са предпочитани навсякъде в България, а дори и навсякъде по света. Нашата съвместна дейност се изразява в участие на бизнеса в наши научноизследователски форуми, финансиране от бизнеса на обучението на студенти по интересувачи бизнес специалности чрез отпускане на стипендии, парични и предметни награди и други; съвместно разработване на научноизследователски проекти, финансирани както от самия бизнес, така и финансирани от национални и европейски програми. Осигуряват се стажове, съвместна разработка на учебни програми, в които конкретен бизнес е ангажиран.

Последно, но не и по важност, разработваме съвместни учебни планове, като смятам, че това е една от най-добрите форми за съвместно обучение. Такъв е примерът с магистърската програма „Информационни технологии за управление на бизнеса“, която се преподава на английски език и е разработена съвместно с фирмата „Кока-Кола Хеленик ботълинг къмпани България“. Основно такива специализиращи учебни планове се разработват в магистърските степени: „Мениджмънт в електроенергетиката“, „Авиационна техника и технологии“,

„Топлоенергетика и ядрена енергетика“ и други.

Проф. Георги Колев,

ректор на Шуменския университет:

Университетът поддържа много добри контакти с регионалния бизнес, който с готовност предлага стажове и практики в реална професионална среда. В сила са десетки договори с фирми, между които бих откорил „Алкомет“, „Карлсберг България“, „Тракия глас България“, „Ново стъкло“ – Нови пазар, NES Ltd, „Шишеджам аутомотив България“, КММ – Шумен, „Крис ойл 97“, „Лифтком“, „Фикосота синтез“ и други. В тях намират професионална реализация немалка част от нашите студенти. Представители на различни институции и фирми изнасят открити лекции пред студентите на университета, включват се като хонорувани преподаватели в учебния процес, привличат се в изпитни комисии.

Не можем да не отбележим и факта, че години наред фирма „Алкомет“ осигурява по 11 стипендии годишно за студенти от университета, постигнали отлични резултати в учебната и изследователската дейност, а през последните 3 години „Карлсберг България“ също отпусна 13 стипендии от 1000 лв. на изявени студенти.

Академичната общност също се опитва да отговори на потребностите на бизнеса. Съгласуват се образователни програми, разработват се съвместни образователни проекти. Например разработихме документация за акредитиране на докторска програма „Медицинска физика“, което е съвместна инициатива на ШУ и Комплексния онкологичен център в Шумен.

По заявка на нашите партньори от „Лавена“ АД Центърът за продължаващо образование и Центърът за езиково обучение на Шуменския университет подготвиха специализирани курсове за служителите на фирмата - по руски език за специални цели и по химични и биологични аспекти на козметичната индустрия.

Разбира се, има много какво да се желае, но е очевиден прогресът в развитието на взаимодействието по оста образование - наука - практика. ●